

mana tempora prosecuti sunt. Ita ille. Liber autem Esther Judæorum canoni semper fuit inscriptus: Canon ille ab Esdra compositus est; adeoque non potest hæc historia ullatenus referri ad alicujus regis Persarum tempora, qui vixit post Artaxerxem Longimanum.

Respondent quidem illi, qui Artaxerxem Mnemonem maritum Esther fuisse prætendunt, quod Judæi habuerint duos sacrorum librorum canones, unum nimirum compositum ab Esdra, alterum vero qui tantum compositus fuit tempore Eleazari pontificis, quando 70 interpretes mittendi erant ad Ptolemæum regem Ægypti; et in hoc secundo canone dicunt fuisse librum Esther, non in primo. Sed præterquam quod hæc responsio nullo prorsus nitatur fundamento, etiam aliunde satis manifestum apparet quod liber Esther fuerit in canone primo, ab Esdra composito: nam Josephus tum loco supra citato, tum lib. XI Antiq., cap. 6, asserit, librum Esther existisse tempore Artaxerxis Longimani; dicit enim loco ultimo citato, a Moyse usque ad Artaxerxem, filium Xerxis, duos et viginti numeratos esse libros sacros primariæ auctoritatis. Inter illos autem viginti duos S. Hieron. in prologo galeato etiam numerat librum Esther. Ergo jam memorata responsio nullo modo subsistere videtur.

§ III. — PROPONITUR AC PROPUGNATUR SENTENTIA VERISIMILIOR.

Resp. et dico: Plausibilior ac verisimilior apparet sententia eorum qui dicunt, Assuerum illum, qui fuit maritus Esther, esse Darium Hystaspem.

Probatur hæc sententia ex notis ac signis quibus Assuerus hoc libro describitur, quæ omnia non aliis, sed tantum Dario Hystaspi convenire videntur. Atque

1. Assuerus, ut dicitur cap. I, 1 et 3, regnavit ab India usque Æthiopiam, super centum viginti septem provincias, et tertio anno imperii sui fecit grande convivium cunctis principibus, et pueris suis, fortissimis Persarum, atque Medorum inclytis, et præfectis provinciarum coram se. Idem vero dicitur de Dario Hystaspe, lib. III Esdræ cap. III; qui liber, etiamsi canonicus non sit, æqualis tamen auctoritatis est ac historiæ Gentilium, v. g., Diodori, Herodoti, etc., ubi libris canonicis, seu Scripturæ sacræ non repugnat. Porro sic habetur ibidem, γ. 1 et 2: *Rex Darius fecit cenam magnam omnibus vernaculis suis, et omnibus magistratibus Mediæ et Persidis, et omnibus purpuratis, et prætoribus, et consulibus, et præfectis sub illo ab India usque Æthiopiam, centum viginti septem provinciis.* Quod autem Darius ille, de quo loco mox citato in libro III Esdræ agitur, sit Darius Hystaspis, admittunt omnes, et etiam id satis evidens est ex omnibus quæ ibidem de illo Dario dicuntur.

2. Assuerus, maritus Estheris, Indis imperavit; ut liquet ex præcætitis Scripturæ verbis: *Regnavit ab India usque Æthiopiam: Darius Hystaspis Indos subjugavit, teste Herodoto, lib. IX, cap. 44.*

3. Susan civitas regni Assueri fuit exordium, ut dicitur hoc lib., cap. I, 2. Hanc autem urbem a Dario conditam, affirmat Plinius lib. VI, cap. 27, seu potius regiæ ædium magnificentia amplificatam, scribit Elianus lib. III de Animalibus, cap. 59; et ibidem domicilium eum habuisse, ac pecuniarum suarum thesauros congregasse, docet Herodotus, lib. V, cap. 49.

4. Assuerus, sive Artaxerxes Estheris, *Rex magnus* appellatur hoc lib., cap. XVI, 1: Darius Hystaspes *Rex magnus* appellatur ab Herodoto loco statim citato, ubi sic loquitur: *Susa, ubi rex magnus domicilium habet, atque hic pecuniarum thesauri sunt.*

5. Assuerus primo Vasthi, deinde illa repudiata, Estherem uxorem primariam, et reginam duxit, quæ ab Hebræis *Hadassa* dicitur (*Edissam* vulgatus interpretis græcus appellat) *Vasthi* primaria Darii uxor ex *Altossa* filia Cyri, quæ Cambysi primum, deinde Smerdi Mago nupserat. Hanc in matrimonium Darius recepit, regalibus nuptiis regnum firmaturus, ut non tam in extraneum translatum, quam in familiam Cyri reductum videretur, ut referunt Herodotus lib. III, cap. 48, et lib. VII, cap. 2, ac Justinus lib. I, cap. 10. Quid restat, nisi ut *Esther* vel *Hadassa* sit illa quam *Artyssonam* virginem vocat Herodotus, quamque Darium ex uxoribus reliquis maxime adamasse, ejusque statuam cum talari ex auro tunica effinxisse, narrat idem Herodotus lib. VII cap. 69.

Dices: Herodotus narrat ibidem quod Artyssona fuerit soror Altossæ, et filia Cyri; ergo Artyssona non potest esse Esther, cum Esther esset Judæa.

R. Herodotum aliosque in hoc ultimo puncto deceptos esse, idque per hoc, quod Esther taceret suam progeniem, juxta mandatam vel consilium Mardochei, ne scilicet cognita ut filia captivitatis, vel regi ab initio displiceret, vel ob minimam causam repudiaretur. Cum ergo ex Esthere genus ejus scire non possent profani historici, et tamen non minus, imo multo ardentius, quam Altosam amari viderent a rege: asserere potuerunt quod esset soror Altossæ et filia Cyri.

6. Assuerus, Estheris maritus, sibi omnem terram, et cunctas maris insulas fecit tributarias, ut dicitur hoc lib., cap. X, 1. Atqui illud Dario Hystaspi maxime convenit; ergo, etc.

Prob. min. Quia quod Darius insulas Ægæi maris subegerit, narrat Thucydides lib. historiæ; quodque dominatus fuerit insulis, confirmat Plato in Menexeno. Ergo Assuerus, de quo agitur in hoc libro, idem est qui Darius Hystaspis, qui etiam ob novam impositionem tributi (neque enim reges Persarum extorquere solebant aliquid a subditis, sed tantum illa acceptare quæ sponte offerebantur) *Caupo*, seu *Institor* a Persis dicebatur. In tributis autem exigendis hac usus est cautela, quam Polyænus lib. VII Strategematum sic describit: *Darius prius tributa gentibus imposuit: verum, ne moleste ferrent, non ipse exegit, sed satrapas constituere jussit: quibus ingentia tributa conscribentibus ipse dimidiam partem subditis*

remisit, qui libentibus animis dimidium pependerunt, quasi magno beneficio a rege affecti.

Itaque ex omnibus jam memoratis notis et signis satis manifestum apparet quod Assuerus, maritus Estheris, fuerit Darius Hystaspes: nam licet aliqua ex præmemoratis signis et notis forsitan etiam aliis regibus convenire possent; equidem non omnia ipsis convenire queunt. Etenim illud, quod scilicet fecerit grande convivium cunctis principibus, et pueris suis, fortissimis Persarum, et Medorum inclytis, præfectis provinciarum coram se, non potest convenire ulli regum Medorum, qui regnarunt ante solutam captivitatem babylonicam: nam ante illud tempus nullus fuit rex qui utrumque regnum Medorum scilicet et Persarum simul occupavit. Istud vero, quod nempe cunctas maris insulas fecerit tributarias, nequit convenire Xerxi, utpote qui insulas illas statim post pugnam Salaminam; et ante annum regni duodecimum amisit: nec etiam convenire potest alicui posteriori regum Persarum; quia nullus quoque horum istas insulas (si Clazomenas et Cyprum excipias) sibi subiectas habuit, ut patet in Antalcidæ pacis formula apud Xenophontem, lib. V Hellenicorum. Ergo satis clarum videtur quod historia Esther non potuerit contingere sub aliquo rege Persarum qui post Darium Hystaspem regnavit.

SOLVUNTUR ARGUMENTA. — Obj. I. Assuerus, maritus Estheris, liberalissimus erat, ut patet ex convivio magnificentissimo, et maxime diuturno, item ex muneribus maximis, datis Amano cap. 3, et Estheri oblati cap. 7. Atqui Darius Hystaspes non fuit munificus et liberalis; sed avarus et tenax fuisse videtur; ergo, etc.

Prob. min. Quia ille, ut supra dictum est, ob exactorem tributorum, passim a subditis suis dictus est institor et cauponarius, quasi omnia vendens, adeoque nihil liberaliter elargiens; ergo.

R. neg. min. et secundam partem probationis; quia licet fuerit institor et cauponarius; tamen inde nequaquam concluditur quod omnia vendiderit, et nihil liberaliter elargitus sit. Nam non raro visum est quod reges et principes respectu aliquorum fuerint munificentissimi ac liberalissimi, et tamen in tributis, aliisque subditorum oneribus exigendis rigidissimi. Et ne ex profanis historiis hac de re exempla producamus, exemplo sit Salomon, inter reges magnificentissimus et munificentissimus in aula, tam rigidus tamen in oneribus imponendis iisque exigendis, ut propterea convenientes omnes tribus ad filium ejus Roboam, petiverint imminui onera, antequam eum regem constituere vellent III Reg. XII. Eodem igitur modo Darius Hystaspes liberalissimus esse potuit; licet in tributis exigendis esset institor ac cauponarius.

Obj. II. Maritus Estheris dicit se ex Persarum regibus genus traxisse, hoc lib. cap. XVI. Atqui Darius Hystaspes non fuit filius regis, sed tantum filius alicujus principis particularis, cui nomen

Hystaspes; ergo ille non potest esse Assuerus, de quo agitur in hoc libro.

R. neg. conseq. Quia Hystaspes pater hujus Darii, licet non fuerit rex, ortus tamen fuit e sanguine regio; nam Hystaspes fuit Arsamis filius, et Achaemenis abnepos. Ab illo autem Achamene Cyrus rex Persarum genus duxit paternum, ut testatur Herodotus lib. I, cap. 209. Et Justinus lib. I, cap. 10, sic loquitur: *Præter formam, virtutemque hoc imperio dignam, etiam cognatio Dario juncta cum pristinis regibus fuit.* Dicere ergo potuit Darius Hystaspes, de Judæorum Deo altissimo, maximo et semper vivente: *Cujus beneficio et patribus nostris et nobis regnum est traditum, et usque hodie custoditur*, per patres intelligendo ejusdem familiæ majores, quamvis non secundum lineam rectam.

Obj. III. Maritus Estheris in hoc libro sæpe *Artaxerxes* vocatur: atqui in chronologia, et serie regum Persarum habemus tres Artaxerxes; ergo debet esse unus ex illis, non autem Darius Hystaspes.

R. neg. conseq. Quia nomen *Artaxerxis* erat nomen commune omnibus regibus Persarum, sicuti olim regibus Ægypti commune erat nomen *Pharaonis*, sicut et jam nomen *Cæsaris* commune est omnibus imperatoribus romanis. Cum igitur rationes sint particulares quæ suadent Darium Hystaspem fuisse maritum Estheris, ut patet ex probationibus supra adductis, et e converso contra alios, qui in serie regum Persarum specialiter *Artaxerxes* vocantur, militent argumenta gravissima: præ omnibus aliis statuimus Darium Hystaspem esse hunc Assuerum de quo agitur in libro Esther.

Obj. IV. Si Darius iste fuerit maritus Estheris, hæc historia contigit circa tempora Esdræ, qui canonem composuit librorum sacrorum, quem communiter vocamus *Judaicum*: atqui non est verisimile quod tam notabilem historiam præterisset Esdras, aut de tanta populi sui anxietate, etc., nullam fecisset mentionem in libris quos ipse conscripsit; ergo hæc historia ad posteriora tempora pertinet, adeoque et ad regem Dario Hystaspe posteriorem.

R. neg. min. Nam unus et idem non debuit scribere omnia gesta sui temporis; sed potuit aliis quædam scribenda relinquere. Unde admodum probabile est quod Esdras hunc librum, a Mardocheo vel alio conscriptum, approbaverit tanquam sacrum, id est a Deo dictatum, seu inspiratum. Præterea, cum semper in canone fuerit hic liber, quidni probabiliter saltem dici possit quod Esdras ipse eundem conscripserit? nihil enim certi habemus de auctore hujus libri.

Obj. V. Non videtur tempus Darii Hystaspis cum ætate Mardochei et Estheris posse convenire; ergo hæc historia non sub ipso, sed sub aliquo alio rege ante ipsum contigisse videtur.

Prob. ant. A tempore transmigrationis Jechoniæ, seu regis Joachin, usque ad annum duodecimum Darii Hystaspis elapsi sunt anni 91; et consequenter Mardocheus tunc etiam ad minus tot annos habuit:

nam fuit de numero captivorum quos cum Jechonia de Jerusalem in Babylonem transtulerat Nabuchodonosor. Esther autem tunc facile debuit habere 60 annos. Atqui neutrum horum videtur convenienter posse admitti; ergo, etc.

R. neg. min. Nam nullum est inconveniens quod tunc adeo senex fuerit Mardocheus. Sane Esdras, qui vixit usque ad tempora Artaxerxis Longimani, ut liquet ex I. Esdræ VII, tunc haud dubie multo senior fuit quam anno duodecimo Darii Hystaspis erat Mardocheus; siquidem Esdras fuit filius Saraïæ, qui Saraïas anno undecimo Sedeciae fuit occisus a Nabuchodonosore, ut liquet ex IV Reg. XXV, 18 et 21. Quantum autem ad ætatem Estheris attinet, dico falsum esse quod illa anno duodecimo Darii Hystaspis debuerit habere 60 annos; nam ipsa in senectute Mardochei facile nasci potuit ex fratre Mardochei; ac proinde illo tempore ne quidem 30 annos habere debuit.

Inst. Esther non videtur fuisse filia fratris Mardochei, sed filia fratris patris Mardochei; et consequenter Mardocheus et Esther fuerunt patruelis; ergo Esther anno duodecimo Darii Hystaspis multo plures quam 30 annos habuit.

Prob. ant. Quia licet nostra Vulgata cap. II, 7, habeat: *Qui fuit nutritius filiae fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther*, tamen ibidem vox *frater* non significat fratrem strictè dictum, sed juxta modum Scripturæ usitatum, significat consanguineum in genere. Et sic pater Estheris eodem sensu dicitur frater Mardochei, quo Abram dicitur frater Loth, Gen. XIII. Ratio vero hujus est, quod reliqui textus omnes cap. II hujus libri Mardocheum dicant fuisse *Edissæ* seu *Estheris* *patruelem*, non *patrum*: nam textus græcus habet: *Filia fratris patris sui*, chaldæus et hebræus: *Filia patris sui*. Ergo satis manifestum videtur quod nomen *fratris* in Vulgata nostra late accipiendum sit; imo quod forsitan exciderit vox *patris*, ita ut primæva lectio fuerit: *Filia fratris patris sui*.

R. 1. neg. ant., et ad probationem ejus dico quod *frater* non possit accipi pro consanguineo in genere; nam quod pater Estheris fuerit frater germanus Mardochei, satis clare habetur cap. VIII, 1, ubi Esther coram rege *confessa est quod esset* (Mardocheus) *patruus suus*. Cum igitur potius inhærendum hic videatur nostræ Vulgatae quam aliis textibus, dicendum apparet quod Mardocheus non fuerit patruelis, sed patruus reginae Esther. Interim tamen etiam gratis dato quod Mardocheus et Esther fuerint patruelis,

R. 2. inde nihil sequi contra nostram sententiam: quia imprimis pater Estheris potuit esse multo junior quam erat pater Mardochei; et insuper Mardocheus potuit esse natus, dum pater ejus adhuc erat valde juvenis; Esther vero potuit tantum esse nata, dum pater ejus ad notabilem senectutem pervenerat. Et sic adhuc verum erit quod Esther esset valde juvenis dum Mardocheus erat valde senex. Sane quod

Mardocheus fuerit multo senior Esthere, inde patet quod ipse fuerit ejus nutritius, eamque in filiam adoptaverit, quando utrumque parentem amiserat; ut dicitur cap. II, 7 et 15.

Obj. VI. Darius Hystaspes favit Judæis ab initio regni sui, maritus autem Esther non semper, sed tantum anno duodecimo. Præterea Darius Hystaspis, facta diligenti inquisitione, I Esdræ VI, jussit ædificari templum Jerosolymitanum, et agnovit Judæos esse veros Dei cultores; quomodo ergo ille rex tam favorabilis Judæis potuisset dare decretum, ut omnes Judæi ad unum usque interficerentur? Quare Esther, si Darius Hystaspes erat Assuerus pro salute Judæorum deprecans, ipsi non indicat gentem illam esse gentem Judæorum, nullius criminis ream, quam Aman morti adjudicaverat, cui tamen ipse rex paucis abhinc annis facultatem templi restaurandi a Cyro datam, sumptibus etiam ex arca regia assignatis confirmaverat? Certe apud regem tam benevolam Judæis, non debet Mardocheus nepti suæ tam altum de gente sua judæica silentium imponere. Ergo Darius Hystaspes non videtur potuisse esse maritus Estheris.

R. Licet in libro Esther non habeatur quod maritus ejus favorit Judæis ab initio regni sui; tamen etiam id in eodem non negatur: et consequenter ex isto argumento, utpote pure negativo, nequaquam concludi potest quod Darius Hystaspes non potuerit esse maritus Estheris. Etenim cum intentio auctoris libri Esther fuerit, ea solummodo describere quæ concernunt afflictionem populi judæici per impium Amanum attentatam, et ejusdem populi ex ista afflictione liberationem: mirum non est quod in historia Esther nulla fiat mentio de singulari illo favore quem ab initio, seu ab anno secundo, regni sui erga Judæos ostenderat Assuerus, seu Darius Hystaspes: quia illum favorem in memoriam revocare nullo modo concernebat illa quæ attinguntur in historia Esther.

Ad id vero quod additum est, scilicet quod rex ille, tam favorabilis Judæis, non potuisset dare decretum ut omnes Judæi ad unum usque interficerentur, respondeo negando assumptum: Quia hoc decretum, ab Amano per fraudem impetratum, tantum datum fuit anno duodecimo regni Assueri, ut liquet ex cap. III hujus libri. Cum igitur Assuerus putaret, quod Aman sibi fidelissimus esset, et hic ipsi retulisset quod populus judæicus ejus scita, seu mandata contemneret, ut habetur cap. III, 8: rursus nemini mirum videri debet quod rex ille, qui anno secundo regni sui Judæis valde favorabilis fuit, anno duodecimo permisisset, ut Aman ipsius nomine daret et promulgaret decretum, ut Judæi ad unum usque interficerentur. Vide cap. XIII a versu 1 usque ad 7. Istud vero quod ulterius in argumento assumptum est, nempe quod Esther pro salute Judæorum deprecans, regi non indicaverit, gentem illam esse gentem Judæorum, nullius criminis ream, quam Aman morti adjudicaverat, verum non apparet:

nam quod Esther hoc saltem implicite ipsi indicaverit, satis clarum apparet ex capite VII, 4 et 6. Denique ad id, quod ultimo adjunctum est, nempe quod Mardocheus nepti suæ non debuisset tam altum de gente sua judæica imponere silentium, rursus nego assumptum: quia cum hoc factum sit eo tempore quo prima vice ad conspectum regis adducta est Esther, recte ei præcepit Mardocheus ut taceret genus suum, ne tanquam ignobilis a rege rejiceretur. Si quidem Judæi, qui in provinciis regni Persarum habitant, reputantur tanquam captivi et servi; uti in caput II hujus libri observat Lyranus.

Obj. VII. De Amano hic cap. XVI, 14, dicit rex Assuerus: *Hoc cogitans, ut illis (Judæis) interfecisset, insidiaretur nostræ solitudini, et regnum Persarum transferret in Macedonas*. Atqui Darius Hystaspes nullo modo timere poterat ne regnum Persarum transferretur in Macedonas, sed jure merito hoc timere potuit Artaxerxes Ochus; ergo non Darius Hystaspes, sed Artaxerxes Ochus fuit iste Assuerus de quo agitur in hoc libro.

Probatur minor pro prima parte: Post Darium Hystaspem, antequam Macedones per Alexandrum Magnum debellarent Persas, et totum eorum imperium macedonico regno conjungerent, adhuc in Persia fuerunt reges decem; ergo Darius Hystaspes non potuit timere ne in Macedones transferretur imperium Persarum.

Probatur minor pro secunda parte: quia post Artaxerxem Ochum tantum fluxerunt anni decem, quando regnum Persarum translatum est in Macedones, victo Dario Codomano per Alexandrum Magnum; ergo Ochus timere potuit ne regnum Persarum transferretur in Macedones.

Accedit, quod ante annum trigesimum Philippi,

patris Alexandri Magni, regnum Macedonum fuerit humile, et vix inter regna cognitum, uti testatur Curtius. Ergo Darius Hystaspes, qui pluribus annis regnavit ante tempora Philippi, non potuit timere ne in Macedones transferretur regnum Persarum, sed verisimilius id timuit Artaxerxes Ochus, qui antepenultimus fuit Persarum rex; adeoque ejus tempore contigit historia Esther.

R. neg. min. et consequenter. Quia dolenter loquitur Assuerus in loco objecto de sua solitudine, per quam commode intelligi potest quod prolem masculinam non haberet ex prædilecta sua uxore Esthere, quam faceret regni hæredem. Cum enim Vasthi esset repudiata, verisimiliter repudiatum etiam ex ea voluit a throno filium Xerxem, modo nasceretur alius ex Esthere. Quia vero Aman, qui nativitate erat Macedo, fautor inventus est duorum eunuchorum qui contra regem conspiraverant, merito potuit rex timere ne idem Aman vel regnum sibi usurpare vellet, vel occiso rege, tentaret transferre regnum in populares suos Macedones.

Porro licet circa initium regnantis Philippi humile fuerit regnum Macedonum, non sequitur quod semper tale fuerit, v. g., tempore Darii Hystaspis. Deinde licet semper humile fuisset; cogitare nihilominus potuit Aman, jam a rege exaltatus, et post ipsum primum locum obtinens, unico actu, occidendo scilicet regem, et sic imperando, summum dare imperium Macedonibus, ex quorum gente erat.

Denique etiam negari potest suppositum minoris, scilicet quod rex Assuerus timuerit ne Aman regnum Persarum transferret in Macedones. Nam præcitate capite XVI tantum dicitur quod Aman hoc facere intenderit; sed nullibi habetur quod rex timuerit ne idem contingeret.

DILUCIDATIO IN UTRUMQUE LIBRUM MACHABÆORUM.

Præfatio.

Libri Machabæorum tres adhuc circumferuntur, sed duo tantum priores auctoritatem canonicam habent, iique soli jam in sacris bibliis exstant. Vocantur autem *Machabæorum*, non a septem illis martyribus, de quibus lib. II, cap. VII, sed a Judæ, qui vocatus est *Machabæus*, ex eo quod vexillis, quibus in bello utebatur contra Antiochum, aliosque Judæorum et legis hostes, curaverit inscribi initiales litteras harum vocum hebraicarum: *Mi Camoca Be Elim, Jehova*, id est, *Quis similis tui in fortibus, Domine*; quæ verba exstant in cantico Moysis, Exod. XIV, 11. Solent enim Hebræi

primas litteras nominum colligere, et ex iis collectis vocem fingere compendii causa.

Porro hi duo libri exponunt statum Ecclesiae Dei sub Græcorum monarchia. Quis vero eorum sit auctor secundarius, quidem non constat; sed tamen certum est, tum ex stylo, tum ex diversa supputatione temporum, fuisse duos diversos qui duos hos libros scripserunt; atque in eo conveniunt omnes. Primus liber juxta omnes proprie *liber* dicitur, secundus vero juxta Bellarminum et alios videtur potius dicenda *epistola* quam *liber*. Epistola hæc missa est ad Ju-